

Бескетна О.О.

Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»,
старший викладач

СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ СКЛАДНИХ ТЕРМІНІВ ФІНАНСОВОЇ ЛЕКСИКИ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ НА АНГЛІЙСЬКУ

Нова лексика, яка співвідноситься з економічними поняттями, утворює найбільшу соціофункціональну групу інновацій останніх десятиліть в англійській та українській мовах. У зв'язку з цим актуальними вбачаються питання українсько-англійського та англо-українського перекладу економічної терміносистеми, яка обслуговує сучасний комплекс економічних наук. Фінансова економіка є однією з найбільш важливих і складних економічних категорій. Відсутність комплексного наукового опису перекладацьких аспектів терміносистеми галузі економіки призводить до нагальної необхідності створення сучасних лексикографічних джерел української фінансової лексики, зокрема укладання перекладних словників, які б відбивали сучасний стан української та англійської фінансової лексики із врахуванням їх відмінностей та концептуальних неузгодженостей і охоплювали б якомога більшу кількість галузей фінансів. Для цього необхідно розв'язати комплекс різних завдань, одне з яких є визначити структурні характеристики термінів і прослідкувати особливості перекладу складних термінів в системі фінансової лексики.

Для правильного розуміння та перекладу терміна важливо знати його словотвірну і морфологічну структуру, семантичні відмінності загальноживаних слів. За своєю будовою (класифікація В.І.Карабана) терміни поділяються на наступні структурні типи: 1) прості терміни (прості кореневі слова); 2) похідні терміни: суфіксальні, префіксальні, суфіксально-префіксальні; 3)складні терміни; 4)терміни-словосполучення.

Отже, в структурному плані послідовно постає питання специфіки перекладу однослівних та багатослівних термінів. З метою її з'ясування розглянемо кожен тип окремо та зупинимось більш детально на основних аспектах словотворення фінансової лексики.

Просте слово-термін є непохідним, основа якого залишається незмінною та включає в себе головне значення слова [2]. Складається лише з однієї кореневої морфеми, до якої можуть приєднуватися морфологічні флексії: lease (оренда), check (чек), bonds (облігації) та інші.

Похідне слово-термін містить у своєму складі одну кореневу та одну (чи більше) афіксальну морфему: acceptance, disaffirm, defamation, voidable та інші. Серед афіксів можна виділити два типи: 1) власні (внутрішні засоби мови); 2) запозичені. Переважна більшість всіх продуктивних в термінологічній лексиці суфіксів є запозиченими з латинської, грецької та французької мов ще в пізній середньо-англійський період [3, с.10]. Для правильного перекладу утворених афіксальним шляхом термінів необхідно знати продуктивні афікси в підмові фінансів та вміти правильно ділити слово на компоненти. В залежності від кількості та характеру

афіксальних морфем похідні слова можуть бути поділені на ряд більш вузьких типів [4, с.54]. Отже, похідні слова-терміни представляється доцільним диференціювати за типом дериваційної моделі.

Складні терміни – слова, які складаються не менш як з двох кореневих морфем (компонентів) та характеризуються графічною та семантичною цілісністю. З точки зору структури складових розрізняються наступні типи складних слів: складні слова, що складаються з простих основ (drawback); складні слова, в яких принаймні один компонент є похідною основою (leaseholder); складні слова, в яких один з компонентів є скороченням; складні слова, в яких один з компонентів є складним словом [1, с.71].

Саме англійські складні слова потребують особливої уваги та зваженості під час перекладу англійських фінансово-економічних текстів на українську мову, оскільки вони є поганою сировиною для запозичення або калькування й потребують вдалого словосполучення або описового звороту.

В системі фінансової термінології функціонують мовні структури – термінологічні словосполучення, що називають конкретні поняття предметної галузі. Такі терміни-словосполучення доцільно диференціювати за типом їх структури:

1 Прості словосполучення, що складаються, як правило з двох слів, одне з яких є головним, а інше залежним: credit limit, corporation tax та інші.

2 Складні словосполучення, в яких залежні слова визначають різні аспекти значення стрижневого слова: legal effect of an agreement.

За морфологічною ознакою основного слова економічні терміни-словосполучення можна поділити на:

1 Іменні словосполучення (з іменником в ролі стрижневого слова): stock flotation, income tax, active trust, time draft, credit insurance та ін.

2 Прикметникові словосполучення (з прикметником чи дієприкметником в ролі основного компонента): valid for one year.

3 Дієслівні словосполучення: close a transaction.

Терміни-словосполучення можна диференціювати і за типом синтаксичної будови словосполучення, граматичної моделі:

1) іменник + іменник (N+N) : bankruptcy trustee, life insurance та ін.

2) прикметник + іменник (A+N) : active trust, equal pay, та ін.

3) дієслово + іменник (V+N) : close a transaction;

4) іменник + інфінітив (N+Inf.) :contract to sell, invitation to negotiate.

За синтаксичними ознаками розрізняють:

1) безприйменникові сполучення слів, з'єднані способом керування: income tax, tax abatement, entire contract ;

2) прийменникові словосполучення: bill of sale, agreement by parol.

В структурному плані послідовно постає питання специфіки перекладу термінологічних словосполучень (ТС). З метою її з'ясування розглянемо основні конструкції ТС окремо та зупинимось більш детально на аспектах перекладу найпродуктивніших конструкцій.

У фінансовій терміносистемі української мови іменні структури становлять три чверті від усього складу фінансової лексики. За формально-морфологічними ознаками у корпусі іменних виділяються 4 основних типи конструкцій:

безприйменникові іменні, прийменникові, сполучниково-іменні, прийменникові-сполучникові іменні. У кожному з цих типів конструкцій визначено продуктивні, малопродуктивні і непродуктивні моделі ФЛ. Так, серед безприйменникових іменних конструкцій продуктивними виступають бінарні, трикомпонентні та чотирикомпонентні ТС.

1 Найпродуктивнішою бінарною безприйменниковою конструкцією є модель $A+N$ (прикметник + іменник). Складні терміни, побудовані за даною моделлю, перекладаються переважно:

1) складним терміном тотожної структури (прикметник + іменник): активи ліквідні – liquid assets, першочергові борги – preferential debts;

2) складним терміном, де відповідником A виступає іменник: альтернативна вартість – opportunity costs;

3) складним терміном, де відповідником A виступає прийменниково-іменникова конструкція у постпозиції до відповідника N : фінансовий арбітраж – arbitrage of exchange;

4) складним терміном, де A трансформується в словосполучення, що містить безпосередній відповідник прикметника A : балансові показники – balance sheet ratio, безнадійні борги – bad and doubtful debts;

5) складним терміном, де відповідником A виступає діеприкметник теперішнього часу: револьверний кредит – revolving credit.

Прикметники-терміноелементи моделі $A+N$ за своєю морфологічною будовою – переважно прості, одноосновні. Складні прикметники у фінансовій терміносистемі цю функцію виконують у поодиноких випадках і перекладаються, як правило, за індивідуальними моделями: грошова-кредитна політика – monetary and crediting policy (A трансформується в сполучниково-іменну конструкцію).

Серед атрибутивних бінарних ФТ зустрічаються також словосполучення діеприкметника з іменником, які перекладаються, як правило, граматично-еквівалентними конструкціями: акцептована тратта – accepted draft, фіксована застава – fixed charge .

Серед бінарних безприйменникових конструкцій друге місце за шкалою продуктивності належить моделі $N+N_1$ (іменник у називному відмінку + іменник у формі непрямих відмінків). Складні терміни, побудовані за даною моделлю, перекладаються переважно:

1) складним терміном, в якому лексичні компоненти міняються місцями, відповідником N_1 виступає іменник (рідше прикметник) в препозиції до головного компоненту: врегулювання боргу – debt adjusting;

2) складним терміном, де англійський відповідник іменника N_1 трансформується в прийменниково-іменникову конструкцію: доходність активів – return on assets, страхування шкоди - indemnity against loss.

Слід мати на увазі, що окремі одиниці моделі $N+N_1$ можуть паралельно перекладатися обома способами: прийняття ризику - risk assumption або assumption of risk .

Серед бінарних безприйменникових конструкцій зустрічаються також терміни-прикладки моделі $N+N_1$ (іменник в називному відмінку + іменник в називному відмінку), при перекладі яких відповідник української прикладки N_1

виступає в препозиції до ключового компоненту: банк-агент – agent bank.

2 У системі фінансової термінології в реєстрах галузевих словників зафіксовано, крім бінарних, також трикомпонентні безприйменникові конструкції. Найпродуктивнішою серед трикомпонентних ФТ виявилась модель $N+A+N_1$ (іменник + прикметник + іменник), у синтаксичній структурі якої бінарний компонент ($A+N_1$) переважно стоїть у формі родового відмінка. Існує два основних способи перекладу даної моделі ФТ:

- 1) означуваний (N) та означувальний ($A+N_1$) компоненти міняються місцями: бюджет повної зайнятості – full-employment budget;
- 2) трансформація бінарного компоненту $A+N_1$ в прийменниково-іменникове словосполучення, із збереженням вихідної структури ТС: фіксація відсоткових ставок – pegging of interest rates.

Серед трикомпонентних конструкцій друге місце за шкалою продуктивності займає модель $A+A+N$ (прикметник + прикметник + іменник). Третьому компоненту означених термінів N відповідає англійський іменник, а перших два компоненти $A+A$ перекладаються переважно наступними способами:

- 1) $A+N$: моторне страхове бюро – motor insurance office, номінальна процентна ставка – nominal interest rate;
- 2) $A+A$: чиста поточна вартість – net present worth (NPW), дисконтна валютна політика – discount monetary policy;
- 3) $N+N$: девізна валютна політика – currency exchange policy .

Способи перекладу трикомпонентної моделі $A+N+N_1$ (прикметник + іменник у називному відмінку + іменник у родовому відмінку), яка є результатом атрибутивного поширення означуваного компонента $N+N_1$, співпадають з вищерозглянутими способами перекладу бінарної конструкції:

- 1) нормативний запас платоспроможності – normative reserve of solvency, казначейські зобов'язання республіки – treasury bonds of republic;
- 2) електронний переказ коштів – electronic funds transfer (EFT), міжбанківська ставка пропозиції – interbank offered rate (IBOR).

Трикомпонентну субстантивну модель $N_1+N_2+N_3$ слід перекладати з кінця: третій компонент українського терміну займає позицію першого компоненту, другий компонент – позицію другого, перший компонент відповідно останню: страхування відповідальності виробника – products-liability insurance, коефіцієнт депонування грошей – currency-deposit ratio.

3 Виявлено також прийменниково-іменні конструкції, структура яких ускладнюється прийменниками. Серед прийменникових бінарних конструкцій основною моделлю побудови є $N+P+N_1$, яка перекладається переважно наступними способами:

- 1) складним терміном, в якому англійський відповідник прийменниково-іменникового словосполучення $P+N_1$ виступає у формі препозитивного означення до відповідника N : кредит за необхідністю – standby credit, ухилення від податків – tax evasion. В зафіксованому винятку з загальної схеми вексель до оплати – bill payable (B/P) відповідник $P+N_1$ займає постпозицію.

- 2) складним терміном, із збереженням структурних характеристик вихідної одиниці: податок на промисел – tax on trade.

4 Окрему групу серед іменних структур становлять моделі ФТ, ускладнені сполучниками. Зафіксована незначна кількість терміноодиниць такого типу, яким властива різна продуктивність. Продуктивними тут виступають лише трикомпонентні ФТ, утворені за моделлю N+N+Conj.+N (іменник + іменник + сполучник + іменник). Класифікація способів перекладу означених термінів ускладнюється через їх рідкість та варіативний характер: рахунок прибутків і збитків – profit and loss account.

З причини різноманітності та низької продуктивності термінів, побудованих за іншими моделями, можливі варіанти їх перекладу представляється доцільним розглянути на окремих прикладах: непрямі податки на бізнес - indirect business taxes.

Список використаної літератури

1. Арнольд И.В. Стилистика современного английского языка. – Л.: «Просвещение», 1973.-303 с.
2. Бархударов Л.С. Язык и перевод.- М.: Международные отношения, 1975.-190 с.
3. Лотка О.М. Англомова термінологія фінансово-економічних взаємин: Автореферат дисертації на здобуття ступеню канд. філол. наук. 10.02.04/ Київський національний університет ім. Т. Г. Шевченка. – К., 2000. - 20 с.
4. Смирницкий А.И. Лексикология английского языка. М.: МГУ, 1998 – 260 с.

